

ภรรยานอกขนบในหมอลำเรื่องตอกลอน

ตุลย์ลดา ที่สุกะ¹ และ นิตยา วรรณกิตร์²

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม^{1,2}

E-mail: 65010183001@msu.ac.th¹, nittaya.w@msu.ac.th²

วันที่รับบทความ: 14 กุมภาพันธ์ 2568

วันแก้ไขบทความ: 30 พฤษภาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ: 5 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพแทนความเป็นภรรยานอกขนบในหมอลำเรื่องตอกลอน ซึ่งมีจำนวน 53 เรื่อง จาก 7 คณะหมอลำ และจัดอันดับหมอลำยอดเยี่ยมแห่งปี พ.ศ. 2560 – พ.ศ. 2566 ในเรื่องจะพบภาพแทนภรรยานอกขนบในหมอลำเรื่องตอกลอน 4 ภาพแทน ได้แก่ 1) ภรรยาที่ประพฤติไม่ดี ภรรยาที่ประพฤติชั่วต่อสามี ทั้งคำพูด การกระทำที่ปฏิบัติต่อสามีที่ไม่เหมาะสมในฐานะภรรยา 2) ภรรยาที่เป็นผู้หญิงร้ายกาจ ภรรยาที่ซ่อนความชั่วร้าย ชอบแหย่ชิงดีชิงเด่น พยายามแอบทำร้ายคนอื่นเพื่อให้ได้รับความสนใจจากสามี 3) ภรรยาที่คบชู้ชู้ชาย ไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี รักที่ต้องปิดบังซ่อน และ 4) ภรรยาที่รักสบายเห็นแก่เงิน ผู้หญิงที่คาดหวังให้ตนเองอยู่สุขสบาย ไม่อยากทำงาน การเป็นภรรยานอกขนบ ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาที่ขัดต่อค่านิยมทางสังคม พฤติกรรมที่ไม่อันควรซึ่งเป็นธรรมเนียมสืบทอดต่อกันมา การศึกษาเรื่องภรรยานอกขนบในหมอลำเรื่องตอกลอนไม่เพียงจะเห็นแค่ภาพความเป็นภรรยานอกขนบเท่านั้น แต่ยังมีภาพแทนภรรยาตามขนบในหมอลำเรื่องตอกลอนอีกด้วย

คำสำคัญ: ภรรยานอกขนบ หมอลำเรื่องตอกลอน

The Unconventional Wife in Narrative Mor Lam Verse Performance

Tullada Thisuka¹ and Nittaya Wannakit²

Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University^{1,2}

E-mail: 65010183001@msu.ac.th¹, nittaya.w@msu.ac.th²

Received: February 14, 2025

Revised: May 30, 2025

Accepted: June 5, 2025

Abstract

This study aims to explore the representation of non-conformist wives in Mor Lam Tor Klon, a traditional Thai folk performance genre. The study analyzes 53 stories from seven Mor Lam troupes that were ranked among the best performances between 2017 and 2023. Four distinct representations of non-conformist wives are identified in the narratives: 1) wives who behave inappropriately, those who speak and act in ways that are considered disrespectful to their husbands and inconsistent with traditional expectations of a wife; 2) malicious wives, those who conceal their true, harmful intentions, are competitive and attention-seeking, and secretly attempt to harm others to gain their husband's attention; 3) adulterous wives, or those who engage in secret romantic affairs and are faithful to their husbands; and 4) comfort-seeking, materialistic wives, women who desire a life of ease, avoid work, and are primarily driven by financial gain. The portrayal of non-conformist wives, through behaviors that deviate from social norms and traditional customs, emerges as a central theme. However, the analysis also reveals the contrasting representation of conformist, traditional wives, highlighting the ways in which Mor Lam Tor Klon reflects and reinforces cultural ideals and values concerning gender roles and marital expectations.

Keywords: Non-conformist wives, Mor Lam Tor Klon

บทนำ

ความนิยมระหว่าง “หมอลำ” กับ “คนอีสาน” เกิดขึ้นจากกิจกรรมในเวลากลางคืนของชุมชนแถบภาคอีสานแทบทุกหมู่บ้าน มักจะมีการรวมตัวกันตั้งวงพูดคุยถามสารทุกข์สุขดิบซึ่งกันและกัน หลังจากเสร็จสิ้นภารกิจจากการประกอบอาชีพ บุญประจำปีของหมู่บ้าน ซึ่งนิยมแห่มาจ้างหมอลำในงานมหรสพของหมู่บ้าน เป็นการผ่อนคลายความเครียดจากการทำงานมาอย่างเหน็ดเหนื่อยและเป็นที่นิยมของคนในภาคอีสาน ประกอบกับเนื้อหาหมอลำเรื่องต่อกลอนยังสะท้อนในหลาย ๆ เรื่อง รวมไปถึงวิถีชีวิตของชาวอีสานในสมัยก่อนที่อาศัยเป็นครอบครัวใหญ่ ชาวอีสานมักจะส่งสอนอบรมลูกหลานในการปฏิบัติตนโดยเฉพาะผู้หญิงที่แต่งงานแล้วและยังไม่แต่งงาน ให้ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม การเลือกคู่ครอง การแต่งงาน การวางตัวต่อเพศตรงข้าม คำสอนที่สอดแทรกอยู่ในกลอนลำมีความอ่อนน้อมต่อผู้อื่น การรักษาศักดิ์ของสตรี การสอนให้ตั้งใจทำความดี ไม่ผิดศีลธรรมอันดีงาม เป็นตัวอย่างของการทำดีได้ดีทำชั่วจะได้รับผลจากการกระทำของตัวเอง ผ่านพฤติกรรมของตัวละครในหมอลำเรื่องต่อกลอน ปัจจุบันบทบาทผู้หญิงในสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านวัฒนธรรม สังคม และค่านิยม ทำให้ผู้หญิงได้รับการศึกษามากขึ้น เพื่อนำไปประกอบอาชีพที่หลากหลายเท่าเทียมผู้ชาย บทบาทผู้หญิงจึงมีเพิ่มมากขึ้นนอกเหนือจากการดูแลบ้านเรือนและสมาชิกในครอบครัว ทำให้ผู้หญิงมีความกล้าที่จะทำหน้าที่ต่าง ๆ ในสังคมแทนผู้ชายได้มากขึ้น (สิริยากร ก้านสุวรรณ, 2564)

“หมอลำเรื่องต่อกลอน” เป็นการแสดงในรูปแบบการนำเสนอซึ่งเป็นการแสดงพื้นบ้านของภาคอีสาน หมอลำประเภทนี้มีลักษณะเด่น คือ การจำเป็นเรื่องราวที่มีเนื้อหาเป็นกลอนต่อกัน โดยมีการโต้ตอบกันระหว่างตัวละครในเรื่อง ทำให้เกิดความสนุกสนาน หมอลำเรื่องต่อกลอนมักจะมีบทบาทการแสดงเป็นคณะ โดยมีตัวละครหลัก เช่น พระเอก นางเอก ตัวโกง และตัวตลก ซึ่งช่วยสร้างสีสันให้กับการแสดงที่มีจำนวนนักแสดงมากตามบทบาท ตามท้องเรื่องที่กำหนด เป็นรูปแบบหมอลำที่พัฒนามาจากหมอลำพื้นในอดีตโดยยึดพื้นเรื่องนิทานเก่าหรือมีการประยุกต์เรื่องสมัยนิยม (ปริญา ป่องรอด, 2540) ลักษณะการแสดงของหมอลำกลอนที่เป็นการลำโต้ตอบกันระหว่างหมอลำฝ่ายชายกับหมอลำฝ่ายหญิง สามารถแสดงให้เห็นภาพความเป็นหญิงอีสาน เนื้อหาในตัวยังสะท้อนให้เห็นทัศนคติของคนอีสานนำไปสู่ภาพแทนความเป็นหญิงอีสาน เช่น ผู้หญิงถูกสร้างให้อ่อนแอ ทำงานในบ้าน แต่ในปัจจุบันผู้หญิงสามารถออกมาทำงานนอกบ้านได้มีความทัดเทียมผู้ชาย

เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป ทำให้หมอลำมีการพัฒนาให้เข้ากับยุคสมัย โดยเปลี่ยนแปลงไปตามค่านิยม กระแสของหมอลำถูกกล่าวขานมากขึ้นในวงสังคม

เมื่อมีการหยิบหมอลำมาอยู่ในสื่อออนไลน์ยิ่งสร้างความน่าสนใจให้กับคนรุ่นใหม่ได้รู้จักกับหมอลำได้ง่ายขึ้นอีกด้วย การถ่ายทอดเรื่องราวของภรรยานอกขนบในหมอลำเรื่องต่อกลอน เน้นการศึกษาในเรื่องของภาพแทนภรรยานอกขนบ ที่สื่อผ่านตัวบทในหมอลำเรื่องต่อกลอน ในการสร้างภาพแทนภรรยานอกขนบ การผลิตความหมายในขณะที่ไม่ล้อมกรอบไม่ได้มีความหมายในตัวของมันเอง หากแต่ผู้นำเสนอภาพแทนนั้นใส่ “ความหมาย” ลงไปในกระบวนการนำเสนอ (กาญจนา แก้วเทพ, 2551 อ้างถึงใน วิจารณ์ ดวงอยู่สาร, 2556) ภาพแทนภรรยานอกขนบเป็นการสร้างภาพแทนสะท้อนผ่านตัวละครในหมอลำเรื่องต่อกลอน ซึ่งภรรยานอกขนบ คือผู้หญิงที่ไม่ดี ประพฤติชั่ว ไม่ซื่อสัตย์ ภรรยาที่คิดหรือกระทำการที่ไม่เหมาะสมกับสามี พฤติกรรมที่แสดงออกมักขัดต่อจารีตและค่านิยมทางสังคม การแสดงออกด้วยความก้าวร้าว ทางด้านการกระทำ ด้านวาจา ไม่มีความพอใจตัวเอง ทะเยอทะยานจนเกินไป มองโลกในแง่ร้าย ยึดถือในวัตถุ เกียรติ และบรรดาศักดิ์ ที่แหวกขนบจารีตอันดีงามของสังคม โดยแสดงออกผ่านพฤติกรรมของตัวละครในเรื่อง ปัจจุบันมุมมองในการรับชมหมอลำเรื่องต่อกลอนได้เปลี่ยนไปจากเดิม จากที่เคยแสดงความคิดในด้านของตัวละครที่ร้ายว่าเป็นผู้หญิงที่มีพฤติกรรมขัดต่อจารีต ประเพณี ค่านิยมของสังคมแต่กลับกลายเป็นเสียงสะท้อนความคิดเห็นของผู้ชมให้สร้างพฤติกรรมชั่วร้ายในตัวบทให้มากกว่าเดิม ในการถ่ายทอดการแสดงในตัวบทของความเป็นภรรยานอกขนบกลับได้รับความนิยมจากผู้รับชมมากขึ้นในฐานะตัวร้ายในเรื่อง

จุดประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาภาพแทนความเป็นภรรยานอกขนบในหมอลำเรื่องต่อกลอน พ.ศ. 2560 - พ.ศ. 2566

แนวคิดทฤษฎีและกรอบแนวคิดของการวิจัย

กรอบแนวคิดเรื่องภาพแทน Hall (2003) อธิบายว่า “ภาพตัวแทน” คือ ภาพที่เกิดจากการให้ความหมายแก่สิ่งต่าง ๆ ในโลกแห่งความจริงไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่ป็นรูปธรรมหรือนามธรรมโดยใช้ภาษา ซึ่งภาษาที่ให้ความหมายและภาพของสิ่งต่าง ๆ นั้นไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เป็นข้อตกลงของสังคมและวัฒนธรรม สมาชิกในสังคมและวัฒนธรรมเดียวกันมักจะมีภาพของสรรพสิ่งร่วมกันอย่างไม่รู้ตัวการสร้างภาพตัวแทนประกอบไปด้วยกระบวนการ 2 กระบวนการ คือ 1) ภาพตัวแทนในสำนึก คือ การที่เรามีภาพของสรรพสิ่งต่าง ๆ อยู่ในสมองของเรา ถ้าไม่มีระบบนี้ เราจะไม่สามารถตีความหรือเข้าใจสิ่งใด ๆ ในโลกได้เลย ความหมายนั้นขึ้นอยู่กับระบบความคิดและภาพที่ถูกสร้างขึ้นในสมองของเรา

ซึ่งสามารถใช้แทนที่หรืออ้างอิงโลกวัตถุ ทำให้เราสามารถที่จะอ้างอิงถึงสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่อยู่ในสมองและนอกสมองของเราได้ 2) สัญญัตติ คือ การที่เรานำเสนอภาพตัวแทนหรือแลกเปลี่ยนความหมายและแนวคิดโดยการเข้าใจภาษาซึ่งเป็นตัวกลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างกันเป็นการนำแนวคิดต่าง ๆ มาแปลมาเป็นภาษา หรือหมายถึงการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร คำพูดหรือรูปภาพ ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างสรรพสิ่ง แนวคิด และสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นหัวใจหลักของการนำเสนอภาพตัวแทน ธเนศ วงศ์ยานนาวา (2538) อธิบายว่า “ภาพตัวแทน” คือ การนำเสนอใหม่ แต่ไม่ได้เอาสรรพสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ในความจริงมานำเสนอให้ประจักษ์ เนื่องจากทุกคนสามารถมีประสบการณ์โดยตรงกับสิ่งต่าง ๆ ได้ ดังนั้น ผู้ที่สร้างภาพตัวแทนให้เราได้รับรู้มันไม่ได้อยู่ตรงหน้าเราจริง ๆ จึงทำให้เราไม่สามารถรู้ได้เลยว่าสิ่งที่กำลังรับชมอยู่นั้นตรงกันกับสิ่งที่ผู้สร้างภาพตัวแทนต้องการสื่อหรือไม่ ภาพตัวแทนไม่สามารถบอกความเป็นจริงของสรรพสิ่งทั้งหลายได้ถูกต้องทุกอย่าง เพราะผู้สร้างภาพตัวแทนและเวลายุคสมัยในการสร้างภาพตัวแทนนั้นแตกต่างกัน ดังนั้นไม่ว่าจะสร้างภาพตัวแทนนั้นออกมากี่ครั้ง แต่ภาพตัวแทนเหล่านั้นก็ถือเป็นภาพตัวแทนใหม่เสมอ และต่างออกไปตามยุคสมัย เพราะฉะนั้นการที่มนุษย์สร้างภาพตัวแทนขึ้นมานั้นก็เหมือนกับการสร้างโลกใหม่เข้าไปในตัว

จึงสรุปได้ว่า ภาพแทนผู้หญิง คือ การสร้างความหมาย ค่านิยม ความเชื่อต่าง ๆ โดยสร้างขึ้นผ่านตัวละครในหมอลำเรื่องต่อกลอนที่เป็น “ผู้หญิง” ที่ปรากฏโดยการนำเสนอการประกอบสร้างผ่านเรื่องราว เพื่อชี้ให้เห็นว่า ในการสร้างความหมายของผู้หญิงมีวิธีการสร้างสรรค์และการนำเสนอเนื้อหาให้เป็นที่ยอมรับของผู้ชม การบวนการสร้างสรรค์ดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นว่า ผู้คนในสังคมมีความคิด ความเชื่อ ความคาดหวังและให้ความหมายคุณค่าต่อสิ่งที่นำเสนออย่างไร ในบทความเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดภาพแทนมาวิเคราะห์ภาพแทนภรรยาอกชนบในหมอลำเรื่องต่อกลอน

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยเลือกศึกษาหมอลำเรื่องต่อกลอนที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเป็นผู้หญิงอีสานในหมอลำเรื่องต่อกลอน จำนวน 7 คณะ ในระยะเวลาปี พ.ศ. 2560 - 2566 จำนวน 53 เรื่อง เกณฑ์ในการคัดเลือกหมอลำแต่ละคณะ ได้แก่ คณะระเปียบวาทะศิลป์ 2,136,383 วิว คณะประถมบันเทิงศิลป์ 794,928 วิว คณะสว่น้อยเพชรบ้านแพง 615,658 วิว คณะศิลปินภูไท 400,000 วิว คณะคำผนร่วมมิตร 326,591 วิว คณะรุ่งทิวาอำนวยการศิลป์ 278,678 วิว และคณะหมอลำใจเกินร้อย 161, 956 วิว ซึ่งแต่ละคณะมียอดการรับชมทาง YouTube มากกว่า 100,000 ครั้ง

วิธีการดำเนินการวิจัย

ศึกษาภาพแทนภรรยานอกขนบในหมอลำเรื่องต๋อกลอน จำนวน 53 เรื่อง 7 คณะ โดยศึกษาจากเทปบันทึกการแสดงสดจากยูทูบและเพจเฟซบุ๊กของคณะหมอลำสามารถแยกได้เป็นตารางต่อไปนี้

ตาราง 1

ข้อมูลคณะหมอลำเรื่องต๋อกลอน

คณะหมอลำ	จำนวนเรื่อง
คณะประถมบ้านเทิงศิลป์	8
คณะระเปียบวาทะศิลป์	9
คณะศิลป์ปทุมไท	8
คณะหมอลำใจเกินร้อย	9
คณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง	6
คณะคำผนร่วมมิตร	7
คณะรุ่งทิวาอำนวยการศิลป์	6
รวม	53

จากตาราง 1 เมื่อผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลและได้ถอดบทกลอนลำจากเทปบันทึกการแสดงสดลำเรื่องต๋อกลอนจากคณะหมอลำใจเกินร้อย คณะระเปียบวาทะศิลป์ คณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง คณะศิลป์ปทุมไท คณะประถมบ้านเทิงศิลป์ คณะคำผนร่วมมิตร และคณะรุ่งทิวาอำนวยการศิลป์ ทั้งหมด 53 เทปบันทึกการแสดงสด และคัดเลือกเฉพาะข้อมูลที่มีกลอนลำ โดยใช้ทฤษฎีภาพแทนในการวิเคราะห์ความเป็นภรรยานอกขนบในหมอลำเรื่องต๋อกลอน การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดัดแปลงกรอบแนวคิดภาพแทนของฮอลล์ โดยใช้ข้อมูลที่ไม่ได้มาจากการเก็บรวบรวมภาคสนามหรือการศึกษาข้อมูลจากสถานที่จริงแต่นำข้อมูลจากบทเจรจาของตัวละครในเรื่องมาวิเคราะห์ในเรื่องภาพแทนภรรยานอกขนบ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ภรรยานอกขนบ หมายถึง ภรรยาที่ไม่ดี พฤติกรรมชั่ว ทั้งคำพูดและการกระทำปฏิบัติที่ไม่ดีต่อสามี แต่จะต้องตัวและการร่วมประเวณีกับชายอื่นที่ไม่ใช่สามีตนเอง พฤติกรรมที่ขัดต่อศีลธรรม จารีต ประเพณีที่สืบทอดต่อกันมา และค่านิยมของสังคม ไม่ได้เป็นที่ยอมรับในสังคม

หมอลำเรื่องต๋อกลอน หมายถึง การลำที่แสดงเป็นหมู่คณะ มีเนื้อเรื่องในการแสดงยาว มีเหตุการณ์ซ้ำซ้อนหลายตอนจบ มีทั้งบทบรรยายและบทเจรจาต่าง ๆ ที่เป็นทั้งร้อยแก้ว

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาภาพแทนของการเป็นภรรยาอกชนบในหมอลำเรื่องต่อกลอนตาม วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ดังนี้

1. ภรรยาที่ประพฤติไม่ดี หมายถึง ภรรยาที่ไม่ดีจากพฤติกรรม การกระทำที่สื่อ ถึงการผิดศีลธรรมอันดีงามที่สืบทอดต่อกัน ไม่ว่าสังคมสมัยนั้นผู้ชายจะสามารถมีภรรยาได้ หลายคนก็ตาม การปลูกฝังความเป็นภรรยาที่ดีจะต้องรัก เชื่อฟัง ยกย่องและซื่อสัตย์กับสามี รวมถึงการปรนนิบัติรับใช้และทำงานบ้านทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นอาหาร ทำความสะอาดบ้าน รวมถึงการดูแลครอบครัวให้ดีแทนสามี การเป็นภรรยาไม่ว่าจะเป็นภรรยาลำดับที่เท่าไร ก็ตาม ไม่มีสิทธิประพฤติอันไม่ดีต่อชายอื่นนอกจากสามีของตนเอง ซึ่งเป็นธรรมเนียม สืบทอดต่อกันมาว่าหญิงไม่ควรแตะเนื้อต้องตัวชายอื่นนอกจากสามีตัวเอง การกระทำ ที่ไม่เชื่อฟังคำสั่งของสามี ทำหายอำนาจและขัดคำสั่งของผู้เป็นสามี เพราะอำนาจในบ้าน สามีจะเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ละเว้าเรื่องผัว....ตื่นขึ้นมาเป็นได้ตั้งใจต่อทางได้

ฟ้าวไปหาอินางมารผู้ที่มีนมีทอง.....

กรรณการคำแลงมาได้แต่นอนล่องจ้อง.... ผัวบ่ตาแลมอง

ตกเบ็ดมีมือปลามข่าว ละเว้าขึ้นมา มันปวดใจเด้อจ้าว ๆ

คือไฟจี แม่่นหน่วยใจ อัจฉริยะมัน.....โอ้ยยยยนา.....โอ้ยย้อออ...”

(หาเมียให้ผัว, 2562)

ในเรื่อง “หาเมียให้ผัว” คณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง พบว่า ตอนที่วาสนาท้องได้ 6 เดือน แต่ถูกใส่ร้ายว่าคบชู้กับภรรย ซึ่งแผนการของคุณนายกรรณการเพื่อจะกำจัด วาสนาให้ออกจากบ้าน เนื่องจากสาเหตุความอิจฉาริษยาที่เศรษฐีสมภารให้ความสำคัญ วาสนามากกว่าตัวเอง ภาพแทนความเป็นภรรยารอง ไม่สามารถมีข้อต่อรองใด ๆ จากอำนาจของตนที่เป็นสามีและภรรยาหลวง ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่ความเป็นจริง เพราะอำนาจ เด็ดขาดในบ้านขึ้นอยู่กับสามีเท่านั้นเป็นผู้ตัดสินใจ ภาพแทนผู้หญิงที่เป็นภรรยารองจึงไม่มี ข้อต่อรองใดที่จะต้านอำนาจของสามีได้ ความสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสมไม่ถูกต้องตั้งแต่ต้น ย่อมผิดธรรมเนียมประเพณี ซึ่งสมัยก่อนผู้ชายจะมีภรรยาหลายคนย่อมถือได้ว่าเป็นผู้ที่มี อำนาจ เป็นผู้ที่มีอำนาจ สามารถดูแลภรรยาหลายคนได้ ซึ่งสรุปได้ว่าในเรื่อง “หาเมียให้ผัว” คณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง ที่สะท้อนภาพแทนความเป็นภรรยารองผ่านตัวละครที่ชื่อว่า “วาสนา” ซึ่งไม่ใช่เป็นผู้หญิงที่เป็นมือที่สามของความรัก แต่เป็นภรรยารองตามข้อตกลง ระหว่างคุณนายกรรณการเท่านั้น สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นผู้หญิงอีสานได้ว่าเมื่อตกเป็น

ภรรยาของเศรษฐีหรือผู้มีอำนาจในสังคมนั้นแล้ว จะเพื่อความอยู่รอดของครอบครัว คนที่รักด้วยเหตุผลความจำยอมถึงแม้จะผิดศีลธรรมก็ตาม แต่ก็ต้องยอมรับต่อความผิด ในหลักฐานและคำตัดสินของคนที่เป็นสามี

“อากาศดีในตอนเช้า.... แสงสว่างกะเต็มตา สาวผกายังลุกตื่นนอนแต่
ตอนเช้า ตอนนี้อย่างแล้ว เรื่องจัดการงานแม่ ใช้คนงานจัดแต่งออกเก็บ
ผลหมากไม้ในฮั่วดอกที่สวน แบ่งงานเสร็จครบถ้วน มีแนวปวงอยู่ในใจ
จักลีทำแบบใดให้รักใจเจ้าของ ฮั่นในใจนี้มันแย่ง ฮักพี่เขยผู้รู้พล่อ
มากุใจแท้น้อ เทิงสงสารผู้เอื้อย แต่ใจนั้นแย่งมั่งแย่ง มามือนี่ฉันทให้แจ่ง
แกลงเรื่องให้มันใส ฉันทพอใจพี่เขยคัก มักหลาสิตายแล้ว คั่นทนไป
ย่านใจแป่ว แผลในใจย่านปล่อง ฉันทต้องใช้เล่ห์ปวงเอาเป็นผัวให้ได้
ปันได้นั้น ลีเอ็ดตาม...เอ๋ยน...”

(น้ำตาลูกสะไภ้ น้ำใจแม่ย่า, 2564)

ในเรื่อง “น้ำตาลูกสะไภ้ น้ำใจแม่ย่า” คณะหมอลำใจเกินร้อย พบว่า ตอนที่คุณนาย
ดุกเดือนกับผกามาต ที่ร่วมกันวางแผนสร้างสถานการณ์ให้ “วาสนา” กับ “กิตติ” เป็นชู้รักกัน
ซึ่งผกามาตเป็นน้องสาวต่างมารดาของวาสนา แต่คุณนายดุกเดือนอยากได้ผกามาตมาเป็น
ลูกสะไภ้มากกว่าวาสนา เนื่องจากผกามาตมีความคิดฉลาดหลักแหลม เพราะมีการศึกษา
ที่สูงกว่าวาสนาทำให้คุณนายดุกเดือนชอบผกามาตมาก สะท้อนให้เห็นว่า ผกามาตรู้ว่าจริงๆ
เองเป็นสามีของพี่สาว แต่ยังอยากครอบครองนิจจุ จึงหาทุกวิถีทางเพื่อที่จะให้นิจจุมาเป็น
ของตัวเองให้ได้และยังได้รับการช่วยเหลือจากคุณนายดุกเดือนส่งเสริม ภาพแทนความเป็น
ผู้หญิงที่ประพฤติตนไม่เหมาะสมผิดศีลธรรม ที่พยายามสร้างความร้ายแฉฉานให้กับครอบครัว
คนอื่น เพื่อที่ตนจะได้ครอบครอง แต่ไม่ยอมตกเป็นภรรยารองระหว่างความสัมพันธ์กับ
ผู้ชาย เป็นสิ่งที่ไม่ได้รับการยอมรับตามกฎหมายเป็นสิ่งที่ไม่ชอบทั้งในทางนิตินัยและพฤตินัย
ดังนั้นพฤติกรรมของผกามาตจึงพยายามสร้างสถานการณ์ให้วาสนาเป็นผู้หญิงที่ผิดศีลธรรม
ไม่มีความซื่อสัตย์ต่อสามี จึงทำให้วาสนาต้องจำนนต่อหลักฐานจากสถานการณ์ที่ถูกสร้างขึ้น
ถึงแม้จะไม่ใช่ความจริงก็ตาม เพราะอำนาจเด็ดขาดในการตัดสินความขึ้นอยู่กับอำนาจ
ของสามี ที่ภรรยาไม่สามารถโต้แย้งได้ ซึ่งสรุปได้ว่าในเรื่อง “น้ำตาลูกสะไภ้ น้ำใจแม่ย่า”
คณะหมอลำใจเกินร้อย พฤติกรรมของผกามาต เป็นพฤติกรรมที่น่ารังเกียจ ถึงแม้ว่าจะ
รักนิจจุมากแค่ไหนก็ตาม ควรจะยับยั้งชั่งใจไม่ใส่ร้ายคนอื่น เพื่อให้ได้สิ่งที่ตัวเองต้องการ
โดยไม่คำนึงถึงศีลธรรม สุดท้ายแล้วการกระทำของผกามาตที่มีต่อนิจจุหลังจากได้แย่งสามี
ของพี่สาวตัวเองมาได้ ผกามาตก็ได้ทำในสิ่งที่ผิดศีลธรรมโดยการไม่ซื่อสัตย์ต่อสามีตัวเอง
โดยไม่เกรงกลัวอำนาจของผู้เป็นสามีแต่อย่างใด

2. ภรรยาที่เป็นผู้หญิงร้ายกาจ หมายถึง ผู้หญิงบางส่วนกลายเป็นคนชั่วร้ายเพื่อ
การแย่งความสนใจจากผู้ชาย เนื่องจากผู้หญิงที่ได้รับความสนใจจะได้สิทธิต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้
หญิงมีความภาคภูมิใจ อย่างเช่น ภรรยาคนที่ 2 หรือคนที่ 1 เป็นผู้หญิงคนที่ภายนอกอาจ
จะเป็นคนดี แต่ซ่อนความชั่วร้าย ขอบแย้งชิงดีชิงเด่น พยายามแอบทำร้ายคนอื่น เพื่อให้
ได้รับความสนใจจากสามี กลายเป็นผู้หญิงที่น่ากลัวที่สุด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“สุพรรณาแม่นบ่” “เอกพงษ์แม่นบ่” อ้อ!!! มึงมาหยัง!!! ที้!!! ปาดดิไธ่!!!!

มึงมาหยังอีหน้าบาน มึงสิเอาลูกมาฝากไว้น้าเฮือนกุดิ พี่เมฆ!!!!

บ้านหลังนี้เป็นของตมตาย ทรัพย์สินเป็นของคมคาย สิว่าลิจาอีหยัง

สิให้ผู้ใดมาอยู่คือ บ่ถามคมคายแน กะได้!!! อีสุพรรณา

ถ้าให้ฮ่วมสถานฮ่วมนอนเคียง น้องกะยังบ่พอใจอ้อ ต้องให้ไปนอนเฮือน

ทางลุม อยู่่น้ำลุมซี้ซ้า นางหล่ายังลียอม

ให้มันไปนอนนำหมูน้าหมา เป็นคนรับใช้ของลูกเฮา ไต่บ่ค๊ะพี่เมฆ!!!!!!”

(บุญได้หาบ บาปได้หิ้ว, 2564)

ในเรื่อง “บุญได้หาบ บาปได้หิ้ว” คณะประถมนันเทิงศิลป์ พบว่า ภาพแทนความ
เป็นภรรยาที่เป็นผู้หญิงร้ายกาจ พยายามทำทุกวิถีทางเพื่อใส่ร้ายคนอื่น จิตใจคับแคบไม่มี
ความเมตตาช่วยเหลือให้กับใครแต่อย่างใดเลย ภาพแทนความเป็นภรรยาที่เป็นผู้หญิง
ร้ายกาจที่สะท้อนผ่านตัวละคร “คมคาย” ซึ่งเป็นภรรยาคนที่ 2 ของสุเมธ แต่ไม่ยอมรับ
เมียอีกคนของสุเมธ เนื่องจากว่าตัวเองมีฐานะที่ดีกว่า เป็นลูกสาวของผู้มีอิทธิพลในเมือง
พยายามแบ่งชั้นชนระหว่างคนในเมืองและชนบท ถูกภรรยาอีกคนของสุเมธว่า ไม่ได้รับ
การศึกษาที่ดีพอ พยายามทำทุกวิถีทางเพื่อกำจัดภรรยาอีกคนของสุเมธให้ออกจากบ้านไป
ไม่มีจิตใจเมตตาหรือให้ความช่วยเหลือใดเลย ซึ่งสรุปได้ในเรื่อง “บุญได้หาบ บาปได้หิ้ว”
คณะประถมนันเทิงศิลป์ พฤติกรรม การกระทำของคมคาย เป็นผู้หญิงที่ต่อหน้าอย่าง
ลับหลังอย่าง พยายามทำทุกวิธีแสร้งแกล้งทำเป็นคนดี ต่อหน้าสามีเท่านั้น ถูก
เหยียดหยามคนที่ด้อยกว่าตัวเอง กดขี่ข่มเหงผู้ที่ด้อยกว่า แบ่งชนชั้นวรรณะ กลัวคนอื่นจะได้
ได้รับความสนใจมากกว่าตัวเอง ขี้อิจฉา ไม่มีเมตตาให้อาหารแก่ลูก ๆ ของสุพรรณาแต่อย่างใด
เป็นบุคคลที่มีจิตใจคับแคบกลัวคนอื่นจะได้ดีกว่าตัวเอง

“ผู้พี่เอ๋ย.... บ่มีทางสียอมได้ แม่มนันลิเป็นไฟ เขาต้องได้เหนือกว่า
ตกลงเป็นคนชั่ว หลงว่าโตเก่งกาจต้องมีหน้าดอกลิ้นคน คราวต่อไปกะลี
ปล้น หากว่าพี่บ่ยอมฉั้น คั้นหรือวันต้องมีสุขเป็นไทยในเฮือนนี้ พี่ชายเป็น
จี้ค่อยถามตามบ่หย่านหย่อน ลูกสาวโตกะเป็นต๋อนค่อยถามตามอยู่บ่แล้ว
ต้องมีหน้าดอกลิ้นคน.....เอ๋ย.....แพนฟังเอ๋ย.....”

(กึ่งกาฝาก, 2561)

ในเรื่อง “กึ่งกาฝาก” คณะประณบบันเทิงศิลป์ พบว่า ภาพแทนความเป็นภรรยา
ที่เป็นผู้หญิงร้ายกาจ ใส่ร้ายคนอื่นเพื่อผลประโยชน์ของตัวเอง ไม่สนใจว่าคนอื่นจะได้รับ
ความทุกข์เพียงใดกับการกระทำของตัวเอง ไม่สนใจผลของการกระทำของตัวเองจะได้รับ
อย่างไร ขอแค่ให้ตัวเองได้สิ่งที่ตัวเองต้องการก็พอ ภาพแทนความเป็นภรรยาที่เป็นผู้หญิง
ร้ายกาจที่สะท้อนผ่านตัวละคร “ยุพา” ที่ตัวเองน้อยใจที่มีลูกให้สามีไม่ได้ เลยต้องรับเลี้ยง
“วาสนา” ซึ่งเป็นลูกสาวของ “บัวผัน” เพราะต้องการความเป็นใหญ่ในบ้าน ต้องการชนะ
“สายพิน” ที่มีลูกฝาแฝด พยายามใส่ร้าย “สายพิน” ว่าเล่นซู้ พยายามหาข้อหาว่า ลูกฝาแฝด
ไม่ใช่ลูกของสามี และพยายามกีดกันไม่ให้ “บัวผัน” ได้พบหน้าลูกสาวตามเงื่อนไขที่ตกลง
กันไว้ไม่ให้ “วาสนา” รู้ว่า พ่อแม่ที่แท้จริงคือใคร พยายามสอนลูกสาวให้แย่งทุกอย่างอย่าง
มาจาก “สายพิน” มาให้หมดไม่ว่าจะวิธีใดก็ตาม ซึ่งสรุปได้ว่าในเรื่อง “กึ่งกาฝาก” คณะประณ
บบันเทิงศิลป์ การกระทำและพฤติกรรมของยุพา เป็นผู้หญิงที่มักใหญ่ใฝ่สูง ต้องการชนะ
ภรรยาอีกคนของสามีถึงแม้ว่าจะแลกกับอะไรก็ตาม ยุพาก็จะลงมือกระทำในสิ่งที่ตัวเอง
ต้องการให้ได้ นอกจากจะมีพฤติกรรมชั่วร้ายแล้ว ยุพายังกีดกันความเป็นแม่เป็นลูกของ
วาสนาและบัวผัน ไม่ให้พบไม่ให้เจอกัน ไม่มีความเห็นใจคนอื่นถึงแม้ว่าคนอื่นจะเป็นทุกข์
ร้อนมากเพียงใด เพื่อครอบครองทุกสิ่งทุกอย่างไว้คนเดียว ปลูกฝังวาสนาให้มีพฤติกรรม
เหมือนตนเอง เพราะคิดว่าการได้เป็นใหญ่การได้ครอบครองทุกอย่างคือผู้ชนะ

“พี่เศรษฐีชา...เรื่องราวมันเป็นแบบนี้กะให้เขาไปโสดเนาะสะเนาะ
เออ!!!! คือว่า คนเขาสำ สำ!!!! สำตั้งแต่ว่าปีปทุมฮอดสารคาม สำว่าอี.....

เออ....สำว่าแม่บุญเฮือนว่าเป็นคนบ่ดีจั่งลั่นจั่งลิ สำคักสำแน
เออ....หวั่น แม่นั้นกะเก็บความสงสัยไว้ว่า สำคักสำแนแท้ จนว่ามื่อหนึ่ง
แม่เห็นแม่บุญเฮือนนั้นตื่นแต่เช้าตีสี่ห้า ตื่นมาหยั่ง แม่กะคิดว่า แม่บุญ
เฮือนเป็นคนขยัน ถ้าแม่บ่เห็นกับตา แม่บ่อยากเชื่อสายตาเจ้าของเลย
แม่เห็นแม่บุญเฮือนพอดรักกับชายหนุ่มหน้าตาดี ที่ชาวบ้านเขาเรียกว่า
“เล่นซู้” กับผัวเพิ่นนะแหะ!!! ถ้าบ่รู้บ่เห็น คนเขาสิสำลือเอ็ดหยั่ง”

(เงินเต็มพา บ่เท่าปัญญาเต็มพุง, 2566)

ในเรื่อง “เงินเต็มพว บ่เท่ามีปัญญาเต็มพวง” คณะระเบียบวาทศิลป์ พบว่า ภาพแทนความเป็นภรรยาที่เป็นผู้หญิงร้ายกาจ ไม่ยอมให้ทรัพย์สินสมบัติของสามีตกเป็นของใครอยากครอบครองไว้แต่เพียงผู้เดียว กัดฟันสามีเรื่องทรัพย์สินในบ้าน ไม่พอใจที่สามีมีภรรยาอีกคนและรับภรรยาอีกคนเข้ามาในบ้าน ใส่ร้ายภรรยาอีกคนเพื่อต้องการสิ่งที่ตัวเองต้องการ ไม่สนใจจะทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนมากเพียงใด ภาพแทนความเป็นภรรยาที่เป็นผู้หญิงร้ายกาจที่สะท้อนผ่านตัวละคร “ทองใบ” ทำให้เห็นว่า การเป็นภรรยาคนที่แรกไม่ใช่ว่าจะเป็นคนที่ดีเสมอไป ทองใบพยายามกัดฟันสามีทุกวันเรื่องทรัพย์สินสมบัติ เพราะไม่อยากให้ทรัพย์สินสมบัติของสามีตกถึงลูกของภรรยาคนที่ 2 ถูก “บุญเฮือน” ที่มาเป็นภรรยาอีกคน ไม่มีปัญญาไปหาสามีเป็นของตัวเอง ค่อยจ้งจะมาเป็นภรรยาคนอีกคนเพื่อจะทำให้ชีวิตตัวเองสุขสบายเท่านั้น จึงเป็นที่มาที่ทำให้ “ทองใบ” กัดฟันสามีอยากให้สามีแบ่งทรัพย์สินสมบัติโดยเร็ว พอเห็นช่องทางในการใส่ร้าย “บุญเฮือน” อ้างว่า “บุญเฮือน” มีพฤติกรรมคบชู้ชาย ซึ่งแอบอ้างว่าตัวเองเห็นกับตาทุกวัน เพื่อต้องการให้สามียกทรัพย์สินสมบัติให้กับลูกชายตัวเองแต่เพียงผู้เดียวเท่านั้น ซึ่งสรุปได้ว่าในเรื่อง “เงินเต็มพว บ่เท่ามีปัญญาเต็มพวง” คณะระเบียบวาทศิลป์ พฤติกรรมที่ร้ายกาจได้สะท้อนผ่านตัวละครที่ชื่อว่า “ทองใบ” ที่เป็นผู้วางแผนทั้งหมดให้สามีได้หลงเชื่อ ใส่ร้ายคนอื่นให้ได้รับความทุกข์ เพื่อความต้องการอยากให้ลูกชายของตัวเองได้ครอบครองทุกอย่างในบ้าน การกระทำของทองใบเป็นการแสดงออกมาเพื่อความสะใจและอยากเอาชนะผู้อื่นเท่านั้น

“แล้วในตอนนี้ได้ยินเสียงชาวบ้านทางซานเมือง.....

เขาลือว่า... ยายจำสรวลอยู่ป่า เก็บเอกรถรกล้อยมาเลี้ยงตั้ง 4 คน
แล้วสามสี่ปี ล่วงพัน กำลังอยู่มีความสุข เดียวนี้คือภัยทุกข์ลิแล่นนำเด้อ
มาจ้แล้วในหัวใจดวงนี้ คือ อัคคี บ่ออาจปล่อย บักสี่โตเดื่อน้อย ๆ
โอไอ้ย....บ่เอาไวให้ฮกตาไอ้ย.....เด...น้อ.....ไอ้ย...ละนาง”

(จำปาสี่ตัน, 2563)

ในเรื่อง “จำปาสี่ตัน” คณะศิลปนิพนธ์ พบว่า ภาพแทนความเป็นภรรยาที่เป็นผู้หญิงร้ายกาจ ไม่ยอมให้ทรัพย์สินสมบัติของสามีตกเป็นของใครอยากครอบครองไว้แต่เพียงผู้เดียว กัดฟันสามีเรื่องทรัพย์สินในบ้าน ไม่พอใจที่สามีมีภรรยาอีกคนและรับภรรยาอีกคนเข้ามาในบ้าน ใส่ร้ายภรรยาอีกคน เพื่อต้องการสิ่งที่ตัวเองต้องการไม่สนใจจะทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนมากเพียงใด ภาพแทนความเป็นภรรยาที่เป็นผู้หญิงร้ายกาจที่สะท้อนผ่านตัวละคร “อัคคี” ที่ไม่พึงพอใจที่สามีนำหญิงอื่นเข้าวังในฐานะภรรยาอีกคน หาทางใส่ร้ายภรรยาอีกคนเพื่อประโยชน์ของตนเอง ไม่สนใจว่าผู้หญิงอีกคนจะอยู่ทุกข์ทรมานอย่างไร นอกจากจะใส่ร้าย

คนอื่นแล้ว ยังมีจิตใจที่โหดร้าย นำเด็กทารกทั้ง 4 คนไปถ่วงน้ำให้ตาย พอรู้ข่าวว่าเด็กทั้ง 4 คนยังมีชีวิตอยู่ก็หาทางกำจัดเด็ก ๆ ทั้ง 4 โดยวางยาใส่ขนมไปหลอกล่อเด็ก ๆ ทั้ง 4 คนให้ตาย ซึ่งสรุปได้ว่าในเรื่อง “จำปาสดัน” คณะศิลปินภูไท การกระทำของ “อัคริ” เป็นการกระทำที่โหดร้ายอย่างมาก แม้กระทั่งเด็กเล็ก ๆ ยังนำไปถ่วงน้ำให้ตาย ไม่คำนึงถึงความรู้สึกของความเป็นแม่ที่เป็นห่วงลูก ๆ ซึ่งตัวเองก็เป็นผู้หญิง แต่มีจิตใจที่โหดร้ายรุนแรง ด้วยความอิจฉาริษยาจึงทำให้ลงมือกระทำกับคนที่ไม่มีทางสู้ “อัคริ” นับเป็นผู้หญิงที่ร้ายกาจ ทั้งพฤติกรรม ทั้งการกระทำ และจิตใจที่ไม่มีความเมตตาปราณี

“ละฟังคำวาจาพาทม่องเศร้า พระทัยเหวเกิดหมองขุน คือ ขาดความอบอุ่น
คอยระวังอยู่ทุกก้าว ฮาวครั้งไฉนนั้นนอน คอยสะกิดลัดหน้าด่านกะนานปี
คั่นภัยมีกะคั่นตาย ฝ่ายทหารหากเตรียมพร้อม จอมพระภูมินทร์เจ้า
เหล่าปลัดก็ประทับที่กำบังค์พระเมลี เสวยสุขนอ้อยู่างทางปางกว้าง
บ่หวังเฮา โอ้ย.....ได้.....น้อ.....โอ้ย...ได้.....ลานาง”
(ศึกสายเลือด, 2566)

ในเรื่อง “ศึกสายเลือด” คณะศิลปินภูไท พบว่า ภาพแทนความเป็นภรรยาที่เป็นผู้หญิงร้ายกาจ ใส่ร้ายคนอื่นเพื่อผลประโยชน์ของตัวเอง ไม่สนใจว่าคนอื่นจะได้รับความทุกข์เพียงใดกับการกระทำของตัวเอง ไม่สนใจผลของการกระทำของตัวเองจะได้รับอย่างไร ขอแค่ให้ตัวเองได้สิ่งที่ตัวเองต้องการก็พอ ภาพแทนความเป็นภรรยาที่เป็นผู้หญิงร้ายกาจที่สะท้อนผ่านตัวละคร “เมทินี” ที่ยุยงให้สามีตัวเองก่อการกบฏยึดบัลลังก์จากพี่ชายเพื่อให้ตัวเองและสามีได้เป็นใหญ่ในเมืองโกสัมพี ยังสั่งประหารนางจันทิมาและโอรส ซึ่งสรุปได้ว่าในเรื่อง “ศึกสายเลือด” คณะศิลปินภูไท พฤติกรรมและการกระทำของ “เมทินี” เป็นผู้หญิงที่มักใหญ่ใฝ่สูง ต้องการครอบครองในสิ่งที่ไม่ใช่ของตัวเอง ไม่สนใจว่าจะได้สิ่งที่ต้องการมาอย่างไร ต่อให้จะสูญเสียสิ่งใดก็ตาม เพื่อการครอบครองอำนาจแล้วสามารถทำได้ทุกอย่างที่กีดกั้นทางที่นำไปสู่สิ่งที่ต้องการ โดยใช้คนอื่นเป็นเครื่องมือในการครอบครองอำนาจสูงสุดที่ต้องการ

3. ภรรยาคบขู้ผู้ชาย หมายถึง ผู้หญิงกล้าตอบสนองความต้องการของตัวเอง ผู้หญิงที่ไม่ติดตามระบบศักดินา ไม่ปฏิบัติตามกฎที่บ้าน ไม่เชื่อสัตย์ต่อสามี มีความรักที่ต้องปิดบังซ่อนเร้น เพื่อเลี่ยงการถูกประณาม เป็นความสัมพันธ์ที่ไปมาหาสู่กันแต่ไม่สามารถเปิดเผยได้ ทำทุกวิถีทางเพื่อสนองความต้องการของตัวเอง ไม่ว่าจะถูกหรือผิด ยอมทำสิ่งไม่ดีทุกอย่างเพื่อตอบสนองกิเลสตัณหาของตัวเอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“พรรณนาตนเจ้า “พิมพ์ผกา” ผู้เลอเลิศ เกิดค้นหาห่อหุ้มมาตุ้มอยู่หว่างใจ
 พระทัยนางแก่นให้หมายใจสอง ตาบมองสามี ปะเกี่ยวพันพอน้อย
 มีแต่หนหวยฮ้อน บ่ออันซอนผัวเก่าบ่พอสนใจพระบาทเจ้าพอน้อย
 ถ่อเมืงดา แม่นลิสูงศักดิ์กะเลาโง่โคง กามาเหล่ากว้างเกี่ยวกอดกุมกัก
 อวิชามมัดแสดตัวมัวบ้า พิมพ์ผกาหลงลั่น ส้มตนบ้ำป่วงสรรพสิ่งทั้งปวง
 บ่หัวสาเอ็ดใดเพราะใจนั้นบ่อว่าหา หลงตั้งแต่รูปหน้าอัครเดชชาวยาม
 ตกว่ายามลืมหันต์ชั่วทรมานามซ้ำ พระสวามีบ่สนสังสิเป็นกรรมกะแล้วแต่
 ขอโทษเคื้อคุณพ่อ ขอโทษเคื้อคุณแม่ สมมุติตัวผู้ซ้ำ ลุงบ่อาอย่าหน่ายซัง”
 (เมียบทรยศ กบฏราชครู, 2562)

ในเรื่อง “เมียบทรยศ กบฏราชครู” คณะประณามบันเทิงศิลป์ พบว่า ภาพแทนภรรยาที่คบชู้ผู้ชาย แอบคบชู้ผู้ชายโดยที่สามีของตัวเองไม่รู้ เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่สามารถเปิดเผยต่อสังคมได้ ได้แต่เก็บซ่อนไว้ ปิดบังความลับไว้มานานหลายปี ขาดสติยังคิดเพราะมัวเมา ลุ่มหลงในอำนาจ คนอื่นเตือนสติก็ไม่ยอมรับฟัง คิดว่าสิ่งที่ตัวเองทำลงไปนั้นคือความรักของอีกฝ่ายที่มีใจให้กับตัวเองจนลืมหันต์เรื่องศีลธรรม ภาพแทนภรรยาที่คบชู้ผู้ชาย มีพฤติกรรมคบชู้ผู้ชาย จะสะท้อนผ่านตัวละคร “พิมพ์ผกา” ที่เป็นถึงเมียเสีของเจ้าเมืองชัยกาลนครคมีทุกอย่างเพียบพอ แต่ก็ยังไม่พอใจกับสิ่งที่ตัวเองมี จนแอบคบชู้กับ “อัครเดช” ที่เป็นมหาราชครู เพราะต้องการหาความสุขให้กับตัวเอง วางแผนสังหารให้พระสวามีด้วยมือของตัวเอง เพื่อต้องการมอบอำนาจให้กับ “อัครเดช” แต่แล้วก็โดนอัครเดชหักหลังโดยการควักลูกตาให้ทรมาน กว่าจะสำนึกผิดได้ทุกอย่างก็สายไปแล้ว ซึ่งสรุปได้ว่าในเรื่อง “เมียบทรยศ กบฏราชครู” คณะประณามบันเทิงศิลป์ ตัวละคร “พิมพ์ผกา” ที่สะท้อนให้เห็นว่า การกระทำคบชู้ผู้ชาย ไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี เป็นผู้หญิงที่นาร้างเกียจ ไม่มีผู้ใดให้ความนับถือ เพราะไม่มีศีลธรรม สังคมไม่ยอมรับในการกระทำของการคบชู้ โดยเฉพาะผู้หญิงถือได้ว่าเป็นผู้ที่กระทำผิดอย่างร้ายแรง

“บัดนี้ลีเล่าซ่อนเล่าบ่อนผู้ใจหิน เสวยกินเมืองทอง นางป่องนครกว้าง
 เดียวนี้ขวางพระทัยน้องในสมองเมื่อย คิดคะเนอยู่เรื่อยฮืดนซู้ผู้แสนห
 อกลีเพพาล้ม มันตอมตรอมตรมบูดเน่า คัดนำผัวจนเก่า คัดบ่เซาดอกแต่ชู้
 จนนอนไม่อยู่สู่วัน แต่บ่ทันทราบได้ว่าตนพี่ไปทางใด เป็นเวลาหลายปี
 แต่บ่มีคนฮู้ มันอดสุแลนเศร้า เป็นมีนเมาแห้งเหี่ยว คัดนำพี่คนเดียว
 เหลียวเบ้งไฟต่างหน้าสิเป็นบ้าทำกินน่านำผัวมีแต่ดิน บ่คือรสของคนสอง
 คัดนำผัวครอง อ่างสมองบ่โล่งคมเสน่ห่มันเชือดเนื้อได้เสียใจได้ให้ฮำตาก

ยามแลงยามคำฝัว นอนนำกะบ่ยืม อยากลिनอนซ้อนแต่ใหม่สอง
นับแต่วันลือออกฮ้อน ฉั่นนอนบ่อนปานนอนหิน ปานดินทะเลทราย
ได้แดดเผาสุ่มอ้าว พอปานกินสุราเหล้า เป็นมีนเมาได้เหงาทรวง
ถูกมันสวมคักแล้ว เลยเป็นแป้วอยู่หว่างทรวง เอ้ย...พี่น้องเอ้ย.....”

(ลูกชู้ พรหมลิขิต, 2563)

ในเรื่อง “ลูกชู้ พรหมลิขิต” คณะประณบบันเทิงศิลป์ พบว่า ภาพแทนภรรยาที่คบชู้ผู้ชาย การแอบคบชู้ ปิดบังความสัมพันธ์ที่ไม่สามารถเปิดเผยต่อสังคมได้ ย่อมทำสิ่งไม่ดีทุกอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการของตัวเองในเรื่องจะสะท้อนผ่านตัวละคร “ดวงมณี” ที่เป็นพระสนมเอกของศรีหนามเจ้าเมืองนครโยนก ที่แอบคบชู้กับน้องชายของสามีตัวเอง แม้กระทั่งลูกในครรภ์ก็ไม่ใช่ลูกของศรีหนาม แต่เป็นลูกของจักรเพชร ได้แต่เก็บซ่อนความลับนี้ไว้จนลูกชายโต และทำการวางแผนสังหารศรีหนาม เพื่อที่จะให้จักรเพชรขึ้นครองเมืองแทน เมื่อความจริงปรากฏลูกชายของดวงมณีรับไม่ได้และไม่ยอมรับจักรเพชรเป็นพ่อแท้ ๆ ของตน ลูกชายจึงสังหารจักรเพชร จนทำให้ดวงมณีเสียใจเป็นอย่างมาก จนเสียสติ ซึ่งสรุปได้ว่าในเรื่อง “ลูกชู้ พรหมลิขิต” คณะประณบบันเทิงศิลป์ จากพฤติกรรมของดวงมณีที่คบชู้ผู้ชาย ปิดบังความลับไม่ให้สามีรู้ เพราะกลัวสังคมประณามเนื่องจากว่าตัวเองอยู่ตำแหน่งในสังคมที่สูง จำเป็นต้องปกปิดความลับมาตลอด เพื่อความอยู่รอดและอำนาจที่ตัวเองต้องการ ผลสุดท้ายตัวเองก็ไม่เหลืออะไรในชีวิตจากการกระทำของตนเอง

“นิทานจวนบิโกล์ กำลังไล่ผู้ทำผิด โตของเฮาบ่เคยคิดว่าเกมพอน้อย

ตกยามคอยอยากเห็นหน้าโอรสฆ่ามาให้เบิ่ง บ่ให้เหลืออยู่ข้าง

บางคู่ไ่ว่เอดแนว ตัดสินใจแล้ว บ่ได้ห้วงเวรกรรม

โตเฮาทำกะว่าดีเหลือล้น บ่มีกังวลยุ่งรังจักเทือ ย้อนว่าเฮาเป็นผู้เป็น

องค์เจ้าฟ้า ต้องนำฆ่าแม่บ่ว้าง โอ้ยน้อย.....แฟนฯหมอลำเอ้ย.....

กริด!!!!!! ภายในใจมันกลุ้มเปรียบคือไฟสุ่มโหมท่อนเข้ามาลั่นละ

พระกุมารท่านให้บ่ทันมัวดมอดตาย ว่าแม่ดับชีวิตตั้งแต่คราวยังน้อย

มาเดียนี่สองกุมารเจริญใหญ่ เดียวมาอาศัยในโรงละครว่าเรื่องจริง”

(กาหลงสี คนบ่ดีหลงอำนาจ, 2566)

ในเรื่อง “กาหลงสี คนบ่ดีหลงอำนาจ” คณะประณบบันเทิงศิลป์ พบว่า ภาพแทนภรรยาที่คบชู้ผู้ชาย ปิดบังความสัมพันธ์ที่ไม่สามารถเปิดเผยต่อสังคมได้รักที่ต้องปิดบังซ่อนเร้น เพื่อเลี่ยงการถูกประณาม เป็นความสัมพันธ์ที่ไปมาหาสู่กันแต่ไม่สามารถเปิดเผยได้ ทำทุกวิถีทางเพื่อสนองความต้องการของตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นถูกหรือผิด ย่อมทำสิ่งไม่ดีทุกอย่าง

เพื่อตอบสนองกิเลสตัณหาของตัวเอง สะท้อนผ่านตัวละคร “ผกา” ที่เป็นสาวบ้านนอก ต้องการให้พิชิตชัยรับผิดชอบเรื่องลูกทั้งสอง แต่ความเป็นจริง ลูกทั้งสองของผกาเป็นลูกของสิงหาราช แต่ด้วยความอยากมีอำนาจเหนือกว่า “ชุตานา” จึงสร้างเรื่องให้ลูกของชุตานาเป็นกาลีณีของบ้านเมือง เพื่อทุกสิ่งทุกอย่างจะตกเป็นของลูกตัวเอง และอีกทั้งมีพฤติกรรมที่เย่อหยิ่ง จองหอง ไม่ให้ความเคารพต่อสมเด็จพระยาที่ไม่ให้ตำแหน่งมเหสีแก่ตัวเอง กว่าความจริงจะเปิดเผยเลยทำสิ่งที่ชั่วร้ายเลวทราม โดยการวางยาพิษให้กับทุกคนที่มาขัดขวางแผนการการเป็นใหญ่ในครั้งนี้ ซึ่งสรุปได้ว่าในเรื่อง “กาหลงสี คนบิณฑลอำนาจ” คณะประณามบันเทิงศิลป์ การกระทำของ “ผกา” ที่คบผู้ชั่วช้ายเพื่อต้องการอำนาจจากผู้ที่เป็นสามี และยังหลอกลวงผู้ที่เป็นสามีมาตลอดว่า ลูกทั้งสองเป็นของสามีแท้จริง ๆ แล้วลูกของชายชู้ ด้วยความปิดบังซ่อนความลับนี้ไว้เพราะต้องการจะเป็นใหญ่และครอบครองอำนาจทั้งหมด รวมไปถึงพฤติกรรมที่แสดงออกมาต่อหน้าผู้ใหญ่อ่างไม่เหมาะสม

4. ภรรยาที่รักสบายเห็นแก่เงิน หมายถึง ภรรยาที่คาดหวังจะให้ตนเองอยู่อย่างสบายในชีวิตคู่โดยไร้กังวลเรื่องปัญหาเงินทอง ปัญหาในชีวิตคู่จะมองข้ามเรื่อง เงิน ๆ ทอง ๆ ไปไม่ได้ เพราะอีกฝ่ายมักจะคาดหวังให้ตนเองอยู่สุขสบาย ฐานะการเงินจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ความสัมพันธ์มีปัญหา บางครั้งผู้หญิงก็ต้องเลือกสิ่งที่ดีที่สุดในตัวให้กับตัวเอง ถึงรู้อย่างนั้นจะเป็นการตัดสินใจที่ผิดก็ตาม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“หลายเดือนกลายแต่ไกลบ้าน ไหมคำมาเอ็ดงานอยู่เอือนท่านกำนัน
 เห็น ใจลอยเวินห้วงแต่ฮ้าย ผัวน้องผู้ห่างไกล หลายเดือนเลยผ่านได้
 เทิงลูกแม่บ่เท่าหา เป็นห้วงหลายสองบัดคำมาได้นอนกลุ้ม มรสุมเข้ามาถ่อน
 ตอนเอิ้นฉันยังอวรณ์ หนาวหรือฮ้อนบ่เห็นอุ่นไหมคำนางเกิดว่าอุ่น
 บาปหรือบุญหากบ่ฮู้ อดทนสู้ฮอดหว่างในยามนี้”

“ฮ้ายจันทร.....เป็นความจริงคือเห็นว้า เรื่องของเฮาสองคนจบลงแล้ว
 บ่ต้องเอิ้นว้ากันแบบเปิดเผยตกลงบ่ฮ้อมค้อม ไหมยอมให้ว้าบ่ดี
 แม่่นคือความพินว้านั้นละ เห็นมีให้ไหมทุกสิ่งทุกอย่าง เห็นโละหนี่โละสิน
 ให้ครอบครัวเฮา ฮ้ายกับลูกสิบได้ลำบากอีกต่อไป ฮ้ายกับลูกกลับไปสะ
 ไหมคือสิบได้กลับไปนำฮ้ายดอก นับตั้งแต่มื้อนี้เฮาขาดกัน พอได้แล้ว
 ไหมบอกว้ากลับไปนำฮ้ายบ่ได้แล้ว”

(สายบุญเล่นนำ สายกรรมเล่นเกี้ยว, 2564)

ในเรื่อง “สายบุญเล่นนำ สายกรรมเล่นเกี่ยว” คณะระเบียบวาทศิลป์ พบว่า ภาพแทนภรรยาที่รักสบายเห็นแก่เงิน ผ่านตัวละคร “ไหมคำ” ที่ต้องไปทำงานใช้หนี้สินที่บ้านเสียเพชร โดยการให้คำมั่นสัญญากับสามีและลูก ๆ ว่า ถ้าใช้หนี้สินหมดแล้วจะกลับบ้านมาหาสามีและลูก ๆ เสียเพชรให้ข้อเสนอกับไหมคำ ถ้าไหมคำเป็นภรรยาของเสียเพชร เสียเพชรจะยกหนี้สินให้ทั้งหมด แต่ต้องตัดขาดกับสามีและลูก โดยเสียเพชรวางแผนให้ตกเป็นภรรยา เลยทำให้ไหมคำไม่มีทางออก ต้องเลือกที่จะตัดขาดกับสามีและลูก เพราะเห็นว่าการที่อยู่กับเสียเพชร ตัวเองไม่ต้องทำงานหนักอะไร อยากได้อะไรเสียเพชรก็หามาให้ได้หมด มีชีวิตที่สุขสบาย ซึ่งสรุปได้ว่าในเรื่อง “สายบุญเล่นนำ สายกรรมเล่นเกี่ยว” คณะระเบียบวาทศิลป์ พฤติกรรมของไหมคำต้องการความสบาย ไม่อยากทำงานหนักเหมือนที่ผ่านมา และด้วยความหึงเหิน ความเหงา ที่ไม่ได้อยู่กับสามี ประกอบกับการที่ไม่ต้องอดทนทำงานหนัก หาเช้ากินค่ำ จึงทำให้ไหมคำตัดสินใจคบชู้กับเสียเพชร การตัดสินใจละทิ้งสามีของตนเอง เพียงเพราะต้องการความสะดวกสบายในชีวิต

“ว่าบ่มักแสบคือดีร้อนผืนหาทุกข์สิ้นบ่หิ คืออทธาหาเงินค่าทองทองด้อย
 ขอวิงวอนซ่อนคู่บ่ดูเงาเจ้าของแห่น ล่อมมันไถ่มูลแม่ เบื่อก่อนน้ำ
 มันสร้างกล้า หาญไธ่อดสะห่าว ฮักไพลินคือจั่วเจ้า เอ็ดได้บ่ของสองแสน
 แหวนหัวใสกำไลทองต่างหูดูเท่ สร้อยเก้ ๆ สวมพร้อมคองามให้คนเบิ่ง
 เงินสินสอดชายเท็งเอามาวางคือจั่งเจ้า มัดจำไว้ให้เชื่อคม
 เอ๊ย.....ยังยอมบ่.....”

(ลูกใจบาป, 2564)

ในเรื่อง “ลูกใจบาป” คณะระเบียบวาทศิลป์ พบว่า ภาพแทนภรรยาที่รักสบายเห็นแก่เงิน ผ่านตัวละคร “ไพลิน” หลอกแต่งงานกับทองสุข เพื่อหวังค่าสินสอดจำนวน 200,000 บาท พร้อมเครื่องเพชร พอแต่งงานได้ไม่นาน ไพลินก็หอบเงินทั้งหมดเข้ากรุงเทพฯ เพื่อใช้ชีวิตที่หรูหรากับเสียลือศักดิ์ พอทั้งชายที่ดินที่บ้านของแม่ทั้งหมด เพื่อมาใช้ชีวิตประดุงเจ้าหญิงที่กรุงเทพฯ พอแม่ทองใบมาเยี่ยมที่กรุงเทพฯ กลับไล่แม่ทองใบให้ออกจากบ้าน พร้อมทั้งด่าทอว่าไม่ใช่แม่ของตัวเอง ตัวเองเป็นคนรวย ไม่มีแม่จนแบบนี้ แล้วกลับไปใช้ชีวิตที่หรูหราที่กรุงเทพฯ กับเสียลือศักดิ์ ซึ่งสรุปได้ว่าในเรื่อง “ลูกใจบาป” คณะระเบียบวาทศิลป์ พฤติกรรมของไพลิน บ่งบอกว่าเป็นผู้หญิงที่เห็นแก่ตัว ขอบความสบายโดยไม่ต้องทำงาน นอกจากความเกียจคร้านแล้วยังเป็นผู้ที่หลอกลวงเงินจากผู้อื่น โดยใช้ความเชื่อใจความรักของคนอื่นมาเป็นเครื่องมือในความต้องการของตัวเอง โดยไม่คำนึงถึงว่าคนอื่นจะเดือดร้อนทุกข์ใจเพียงใดจากการกระทำของตนเอง

“หลายปีมาแล้วหย่างฮั่น วังบ้านเก่าเอาผ้าได้ลำบายล้นคนย่องยืน หนีจาก
ความขมขื่น มาสำราญปานเทพ ชาวใต้ได้วิมาน บ่เคยถามฮอดดกล่าวบ้าน
เทิงเปิดเปื้อบ่เอ็นหาซื้อสำมาว่าชิงซังดั่งว่าเคยได้บุญย้อน มาในนอนฮ่มกว้าง
ดวงพารวยแล้วขึ้น บ่มีคนสนุกรื่นวันหรือคืนไอ้ทางเห่ล้าอง เอ็ม่วน
มีดัดสวาทและขาดลิ้นพี่น้องเก่าบ่เอาไผ ไปทางใต้กะมีคนสวนกลางหัวไล่
สุขสบายหาไล่เท่า นี่ยังจั่นแม่นชะตาเฮา บุญนำใหม่ให้หนุนส่ง หนีผีนนา
ป่าล้าดง หลงนำแนวเปวอีน้องบ่มองสำพวกค้ำ.....ลงเอ้ย.....พื้น้อยเอ้ย.....”

.....
“จ้งแม่นสมใจตั้ง มีชีวิตบ่ผิดหวัง บ่คือครั้งอยู่บ้านพ่อ ผัวนักเลงรูปหล่อ
ไปทางใต้ไผห้อยย่านปานเห็นช้างหย่างผ่าเมือง ยอยากได้ยงว่าแต่เตรียม
เขาแล่นส่งฮอดบันได ชื่อคุณนายมารยา คุณนายวิสาหะ จนล้าลือระบือก้อง
จ้งแม่นเฮาสุขสำบายเนาะพีमारया”
(ข้าวเหยียบให้บ่ง หมาหลงบ่ให้เลี้ยง, 2561)

ในเรื่อง “ข้าวเหยียบให้บ่ง หมาหลงบ่ให้เลี้ยง” คณะระเบียบวาทศิลป์ พบว่า
ภาพแทนภรรยาที่รักสบายเห็นแก่เงิน จะสะท้อนผ่านตัวละคร “มารยา” ที่ทนต่อ
ความยากลำบากของครอบครัวไม่ได้ ติดตาม “มุซา” เข้ามาอยู่ในเมืองคாதหวังให้ตนเอง
อยู่สุขสบาย หลงระเริงในชีวิตที่สบาย จนไม่ยอมทำงานใด ๆ เลย แต่งตัวสวย ๆ ไปวัน ๆ
เพราะไม่อยากจะใช้ชีวิตลำบากเมื่อแต่ก่อน ซึ่งสรุปได้ว่าในเรื่อง “ข้าวเหยียบให้บ่ง หมาหลง
บ่ให้เลี้ยง” คณะระเบียบวาทศิลป์ พฤติกรรมของมารยาที่หลงระเริงในการใช้ชีวิตในเมือง
ที่หรูหรา พฤติกรรมที่ลอกเลียนแบบคนที่มีชื่อเสียงไม่ว่าจะเป็นการแต่งตัวสวย ๆ การใช้เงิน
ในการจับจ่ายใช้สอยในการแต่งตัว คาทหวังจะพบชีวิตสุขสบายแบบเจ้าหญิง ด้วยความเห็น
แก่ตัวมารยาทิ้งทุกสิ่งทุกอย่างจากบ้านนอกมาอยู่ในสังคมเมือง เพื่อฝันอยากมีผู้อุปการะ
เลี้ยงดูตัวเอง

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาภาพแทนภรรยาออกชนบในหมอลำเรื่องต่อกลอน พ.ศ. 2560 - พ.ศ.
2566 จำนวน 7 คณะ พบว่าภาพแทนการเป็นภรรยาออกชนบ ได้แก่ ภรรยาที่ประพฤติ
ไม่ดี ภรรยาที่เป็นผู้หญิงร้ายกาจ ภรรยาคบชู้ผู้ชาย และภรรยาที่รักสบายเห็นแก่เงิน

ภรรยาที่ประพฤติไม่ดี พฤติกรรมและการกระทำที่สื่อถึงการผิดศีลธรรมอันดีงาม
ที่สืบทอดต่อกัน ไม่ว่าจะเป็นสังคมสมัยนั้นผู้ชายจะสามารถมีภรรยาได้หลายคนก็ตาม การปลุกฝัง

ความเป็นภรรยาที่ดีจะต้องรัก เชื่อฟัง ยกย่องและซื่อสัตย์กับสามี รวมถึงการปรนนิบัติรับใช้ และทำงานบ้านทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นอาหาร ทำความสะอาดบ้าน รวมถึงการดูแลครอบครัว ให้ดีแทนสามี การเป็นภรรยาไม่ว่าจะเป็นภรรยาลำดับที่เท่าไรก็ตาม ไม่มีสิทธิประพฤติดันไม่ดีต่อชายอื่นนอกจากสามีของตนเอง การกระทำที่ไม่เชื่อฟังคำสั่งของสามี ทำหายอำนาจและขัดคำสั่งของผู้เป็นสามี เพราะอำนาจในบ้านสามีจะเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด อย่างเช่นในเรื่อง “น้ำตาลูกสะใภ้ น้ำใจแม่ย่า” คณะหมอลำใจเกินร้อย ดังตัวอย่าง ที่ความรู้สึกของตัวละครที่กำลังเผชิญกับความขัดแย้งในใจ มีทั้งความรู้สึกผิดในใจ แต่สุดท้ายตัวละครก็เลือกที่จะทำผิดศีลธรรมกับความรักต้องห้าม

“อากาศดีในตอนเช้า.... แสงสว่างกะเต็มตา สาวผกายังลุกตื่นนอน
แต่ตอนเช้า ตอนนีไบบางแล้ว เรื่องจัดการงานแม่ ใช้คนงานจัดแต่งออก
เก็บผลหมากรังในฮั่วดอกที่สวน แบ่งงานเสร็จครบถ้วน มีแนวปวงอยู่ในใจ
จักลีทำแบบใดให้รักใจเจ้าของฮ้อนในใจนี้มันแย่ง ฮักพี่เขยผู้รูปหล่อ
มาอุกใจแท้น้อ เทิงสงสารผู้เอื้อย แต่ใจนั้นแหม่มักแหม่ม มาเมื่อนี้ฉันลืให้แจ้ง
แผลงเรื่องให้มันใส ฉันพอใจพี่เขยคัก มักหลายลิตายแล้ว คั่นทนไป
ย่านใจแป้ว แผลในใจย่านบ่สว่าง ฉันต้องใช้เล่ห์ปวงเอาเป็นผัวให้ไต่
บันไดนั้น ลีเอ็ดตาม....เฮ้ยนา...”

ภรรยาที่เป็นผู้หญิงร้ายกาจ ผู้หญิงที่ร้ายกาจจะแสดงการกระทำในสิ่งที่ตัวเองต้องการ ในหมอลำเรื่องตอกลอนจะเห็นได้ว่าการแย่งชิงดีชิงเด่นกันระหว่างผู้หญิงกับผู้หญิงกันเอง คนที่แข็งแรงกว่ามักจะกดขี่ข่มเหงผู้ที่อ่อนแอกว่าเสมอ พอไม่ได้ตามประสงค์ไว้ก็มักจะใช้เล่ห์เหลี่ยมกลอุบายในการล่อลวงให้ผู้ที่ยอ่อนแอกว่าตกอยู่ในอำนาจของตนเอง โดยไม่มีความละอายแก่ใจในการกระทำที่ทำลงไป ผู้หญิงประเภทนี้นอกจากจะประพฤติชั่วทั้งทางกาย ทางวาจา ยังมีจิตใจที่โหดร้ายไร้ความปราณี มักจะพบจุดจบของชีวิตซึ่งผลเกิดจากการกระทำของตนเอง เมื่อความจริงถูกเปิดเผยก็มักจะหาทางแก้ตัวไม่ได้ ในหมอลำเรื่องตอกลอนมักจะสะท้อนออกมาเป็นเรื่องราวที่บ่งบอกในเรื่องของกฎแห่งกรรม ทำดีก็ได้รับผลดี ทำชั่วก็ได้รับผลกระทบที่ตนเองกระทำต่อผู้อื่น เช่น ในเรื่อง “กิ้งกาผาก” คณะประมณบันเทิงศิลป์ ที่สะท้อนอารมณ์และความคิดของตัวละครที่มีความทะเยอทะยานใฝ่สูง ต้องการเอาชนะทุกอย่าง ถึงแม้ว่าจะใช้วิธีการใดก็ตามที่ต้องนำตัวเองไปสู่อำนาจทั้งหมดไว้ครอบครอง

“ผู้ฟังเอ๋ย.... บ่มีทางลียอมได้ แม่นมั่นลิเป็นไฟ เขาต้องได้เหนือกว่า
ตกลงเป็นคนชั่ว หลงว่าโตเก่งกาจต้องมีหน้าดอกสิ้นคน
คราวต่อไปกะลึปลัน หากว่าบ่บ่ยอมฉัน คีนหรือวันต้องมีสุขเป็นไหย่
ในเฮือนนี้ พี่ชายเป็นจี้ค้อยถามตามบ่หย่านหย่อน ลูกสาวโตกะเป็นต๋อน
ค้อยถามตามอยู่บ่แล้ว ต้องมีหน้าดอกสิ้นคน....เอ๋ย....แพนฟังเอ๋ย.....”

ภรรยาคนชั่วผู้ชาย ที่เป็นผู้หญิงกล้าตอบสนองความต้องการของตัวเอง ผู้หญิงที่ไม่ติดตามระบบศักดินา ไม่ปฏิบัติตามกฎที่บ้าน ไม่เชื่อสัตย์ต่อสามี รักที่ต้องปิดบังซ่อนเร้นเพื่อเลี่ยงการถูกประณาม เป็นความสัมพันธ์ที่ไปมาหาสู่กันแต่ไม่สามารถเปิดเผยได้ ทำทุกวิถีทางเพื่อสนองความต้องการของตัวเอง ไม่ว่าจะถูกหรือผิด ยอมทำอะไรไม่ดีทุกอย่างเพื่อตอบสนองกิเลสตัณหาของตัวเอง จากการเปลี่ยนระบบการปกครองทำให้มีระบบผิวเดียวเมียวเดียว คือ การสมรสอยู่กินกันฉันสามีภรรยา กลายเป็นอุดมคติความรักในสังคม ผู้คนเชิดชูว่าเป็นอุดมคติที่สูงส่งของความเป็นครอบครัว เมื่อมีผู้ใดคนใดคนหนึ่งทำลายความสัมพันธ์สามีภรรยาจะทำให้ถูกมองจากสังคมว่าเป็นเรื่องน่าละอายและเป็นเรื่องผิดรวมไปถึงทางศาสนาพุทธแบบไทย การคบชู้ผู้ชายเป็นคนที่ละเมิดศีลข้อ 3 ว่าด้วยเรื่องการประพฤติดิฉันในกาม จึงถูกตีตราว่าเป็นผู้หญิงที่มกมากและกลายเป็นผู้หญิงที่สังคมรังเกียจไม่ยอมรับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เช่นในเรื่อง “เมียทรยศ กบฏราชครู” คณะประณามบันเทิงศิลป์ ที่สะท้อนอารมณ์และความขัดแย้งภายในจิตใจที่กำลังอยู่ในความหลงใหลในกิเลสตัณหา โดยไม่สนใจในศีลธรรมอันดีงาม มัวเมาในความปรารถนาของตัวเองนั้น

“พรรณนาตนเจ้า “พิมพ์ผกา” ผู้เลอเลิศ เกิดตัณหาห่อหุ้มมาคุ่มอยู่หว่างใจ
พระทัยนางแก่นให้มีหมายใจสอง ตาบ่มองสามี บ่เกี่ยวพันพอน้อย
มีแต่หนวยฮ้อน บ่อ้นซอนผัวเก่า บ่พอสนใจพระบาทเจ้าพอน้อย
ถ่อเม็งดา แม่นลิสูงศักดิ์กะเลาโง่โคง กามาเหล่ากว้างเกี่ยวกอดกุมกัด
อวิชามามัดแสงตัวมัวบ้า พิมพ์ผกาหลงลัน ลืมตนบ้าปวง
สรรพสิ่งทั้งปวง บ่หัวสาเอ็ดใดเพราะใจนั้นบ่อ่าวหา หลงตั้งแต่รูปหน้า
อัครเดชชายงามตกกว่ายามลืมตัวลิชั่วทรามนามชั่ว พระสวามีบ่สนสั่ง
ลิเป็นกรรมกะแล้วแต่ขอโทษเด้อคุณพ่อ ขอโทษเด้อคุณแม่
สมมุติตัวผู้ชั่ว ลุงป้าอย่าหน่ายรัง”

ภรรยาที่รักสบายเห็นแก่เงิน ปัญหาในชีวิตคู่จะมองข้ามเรื่อง เงิน ๆ ทอง ๆ ไปไม่ได้ เพราะอีกฝ่ายมักจะคาดหวังให้ตนเองอยู่สุขสบาย ฐานะการเงินจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ความสัมพันธ์มีปัญหา บางครั้งผู้หญิงก็ต้องเลือกสิ่งที่ดีที่สุดให้กับตัวเอง ถึงรู้ว่ามัน

จะเป็นการตัดสินใจที่ผิดก็ตาม ผู้หญิงบางคนก็หวังที่จะตกถึงข้าวสาร หวังกอบโกยทรัพย์สินของฝ่ายชายมาเป็นของตัวเอง ด้วยความเป็นผู้หญิงอีสานสื่อผ่านออกมาจากหมอลำเรื่องต่อกลอนจะเห็นได้ว่า สังคมในภาคอีสานมีความเหลื่อมล้ำกับสังคมเมืองอย่างมาก จึงทำให้ผู้หญิงอีสานบางส่วนมีความคิดดิ้นรนหนีจากชีวิตที่ยากจน หนีจากความแห้งแล้ง หนีจากการใช้แรงงานที่หนัก เรื่องเงินจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะบันดาลให้ได้ทุกอย่างตามที่ต้องการ เช่นในเรื่อง “ลูกใจบาป” คณะระเบียบวาทะศิลป์ ที่พูดถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจของตัวละครที่ต้องการอยากลอบติดที่อยู่นอกนอก หลงระเหิดในความสัมพันธ์ จนลืมรากเหง้าต้นกำเนิดของตัวเองไปโดยสิ้นเชิง

“หลายปีมาแต่หย่างฮั่น วังบ้านเก่าเอาผ้าได้ลำบายล้น
คนย้อยยืนหนีจากความขมขื่น มาสำราญปานเทพ ชาวใต้ไต้หวัน
บ่เคยถามฮอดกล่าวบ้าน เท่งเปิดเปื้อบเอิ้นหาซื้อลำนาวาชิงซัง
ตั้งว่าเคยได้บุญฮ่อน มาในนอนฮ่มกว้างดวงพารวยแล้วขึ้น บ่มีคนสนกรีนวัน
หรือคีนไ้อ์ทางเหล่าอาง เอ่ม่วนมีดีดสวาทและชาติสิ้นพี่น้องเก่าบ่เอาไฟ
ไปทางไค้กะมีคนสวณกลางหัวไล่ สุขสบายหาไล่เท่ว นี้ยั่งจั้นแมนชะตาเฮา
บุญนำใหม่ให้หนุนส่ง หนีผีนนาป่าล่ำดง หลงนำแนวแป้วอิน้อง
บ่มองลำพวกต้า.....ลงเอ๋ย.....พีน้อยเอ๋ย.....”

ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า ภาพแทนของผู้หญิงในฐานะของ “ผู้กระทำ” ได้ประกอบสร้างให้ภาพแทนผู้หญิงมีลักษณะถูกเหยียดหยาม และครอบงำชักจูงผู้อื่นไปสู่หนทางที่เลวร้าย อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความชั่วร้ายของผู้หญิง ผู้หญิงมักจะถูกนำเสนอภาพให้ตกอยู่ในสถานะความเป็นอื่น ทั้งในบริบททางสังคมหรือแม้กระทั่งชาติพันธุ์ (ปริยาณัฐ ขำแก้ว, 2561) เช่นเดียวกับภาพแทนภรรยานอกขนบในหมอลำเรื่องต่อกลอนที่เป็น การนำเสนอภาพแทนของการเป็นภรรยาที่กระทำสิ่งที่ไม่เหมาะสมต่อสามี แหวกขนบจารีตอันดีงามของสังคม การนำเสนอภาพภรรยานอกขนบที่มีลักษณะตรงข้ามกับภรรยาในอุดมคติ ภรรยาที่ขัดกับการกำหนดตัวตนของเพศหญิง เพื่อต้องการสื่อหรือสร้างภาพ ความเป็นภรรยาที่ไม่พึงประสงค์และไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม การเปลี่ยนแปลงบริบทสังคมทำให้การประกอบสร้างความหมายของภาพแทนภรรยาเปลี่ยนแปลงไป ในการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนแต่ละเรื่องภาพแทนภรรยายังถูกจารีตครอบงำไว้ในบทบาทของการเป็น “ภรรยาที่ดี” ของสามี เพื่อใช้ควบคุมผู้หญิงให้อยู่ในกรอบและวัฒนธรรมอันดีงาม ในขณะที่ภาพแทนภรรยานอกขนบที่ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม เพราะค่านิยมการปฏิบัติของผู้หญิงในหมอลำเรื่องต่อกลอนที่สะท้อนคำสอนที่สวดแทรกอยู่ในกลอนลำเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของภรรยา

ภาพแทนของผู้หญิงฐานะภรรยาในสังคมการเปลี่ยนแปลงไม่ได้หมายถึง การลบล้างสิ่งเดิมแต่เป็นการเปิดพื้นที่ให้กับมุมมองที่เคยถูกมองข้ามหรือถูกตีกรอบ โดยวัฒนธรรมเดิม การสร้างความเท่าเทียมของเพศ โดยยอมรับว่าความเป็นหญิง ไม่จำเป็นต้องมีกรอบเดียว แต่สามารถมีหลายมิติและหลายรูปแบบ ไม่จำกัดเพียงบทบาท ที่ถูกกำหนดโดยชนบเดิม เพื่อสะท้อนการปรับปรุงการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงที่มี บทบาทแตกต่างจากภรรยาในชนบแบบดั้งเดิม แต่เปิดพื้นที่ความหลากหลายของอัตลักษณ์ ผู้หญิงที่เสนอแง่มุมใหม่ของผู้หญิงนอกชนบโดยไม่ตีตราหรือใช้ความรุนแรงทางสัญยะ และเป็นภรรยาในรูปแบบที่สอดคล้องกับตัวตนของผู้หญิงในสังคมปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

ควรศึกษาภาพแทนความเป็นภรรยาในรูปแบบอื่น ๆ และบทบาทของความเป็น ผู้ชายที่ปรากฏในหมอลำเรื่องต่อกลอน เพื่อใช้ในการเปรียบเทียบบทบาทระหว่างความเป็น ชายและความเป็นหญิงทั้งในอดีตและปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- จาง ยून. (2563). ภาพแทนผู้หญิงในเรื่องมงกุฎดอกส้ม [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น]. Thai Digital Collection (TDC). <https://tdc.thailis.or.th/tdc>
- ประมณันเทียงศิลป์. (2561, 10 กรกฎาคม). ข้าวเหนียวให้ปั่ง หมากหลงบให้เลี้ยง. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=NKXB8gQdM3E>
- ประมณันเทียงศิลป์. (2562, 2 เมษายน). เมียทรยศ กบฏราชครู. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=iPI-MoYORAK&t=17s>
- ประมณันเทียงศิลป์. (2562, 3 สิงหาคม). กิ่งกาฝาก. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=pjuKEmEJTJ0>
- ประมณันเทียงศิลป์. (2563, 13 สิงหาคม). ลูกขี้ พรหมลิขิต. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=j-6gytHKyWs&t=2039s>
- ประมณันเทียงศิลป์. (2566, 16 มกราคม). บุญได้หาบ บาปได้หิ้ว. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=466LLZTgNLI&t=2s>
- ประมณันเทียงศิลป์. (2567, 21 พฤษภาคม). กาหลงสี คนบ่ดีหลงอำนาจ. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=oKkDisZ_n-M
- ปริญญา ป่องรอด. (2540). การวิเคราะห์บทหมอลำเรื่องต่อกลอน [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง]. Thai Digital Collection (TDC). <https://tdc.thailis.or.th/tdc>
- ปริญญานัฐ ขำแก้ว. (2561). ภาพแทนผู้หญิงในเรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์]. Thai Digital Collection (TDC). <https://tdc.thailis.or.th/tdc>
- พยงค์ มุลวาปี. (2560). กลวิธีสื่ออารมณ์ขันของคณะหมอลำอีสาน [วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยพะเยา]. UP Digital Collections (UPDC). <https://updc.up.ac.th/handle/123456789/541>
- ภัทรศศิริ ช้างเจิม. (2559). ภาพตัวแทนผู้หญิงในการ์ตูน Disney Princess [วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. Thai Digital Collection (TDC). <https://tdc.thailis.or.th/tdc>
- ระเบียบวาทศิลป์. (2564, 21 กุมภาพันธ์). ลูกใจบาป. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=6X8JYsk8l8Q&t=94s>

- ระเบียบวาทศิลป์. (2564, 23 มีนาคม). สายบุญเล่นน้ำ สายกรรมเล่นเกี้ยว. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=iOp9qfodkrw&t=5870s>
- ระเบียบวาทะศิลป์. (2566, 26 กุมภาพันธ์). เงินเต็มพา บ่เท่าปัญญาเต็มพุง. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=BH7FbsmnSLk&t=4682s>
- ศิลป์ปิ่นภูไท. (2563, 22 ธันวาคม). จำปาสีตัน. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=M7YAYDIUfLg&t=1s>
- ศิลป์ปิ่นภูไท. (2566, 20 มีนาคม). คีกล้วยเลือด. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=YzLa3ii9CmM&t=5s>
- สาวน้อยเพชรบ้านแพง. (2564, 9 พฤษภาคม). หาเมียให้ผัว. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=Ajz73XHv6Vw&t=6020s>
- สิริยากร ก้านสุวรรณ. (2564). ทศนคติต่อการเป็น “แม่ศรีเรือน” ของผู้หญิงที่ปรากฏในนวนิยายชุด ดวงในเทพพรหม, วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 29(2), 197-198.
- หมอลำใจเกินร้อย. (2564, 19 เมษายน). น้ำตาลูกสะไภ้ น้ำใจแม่ย่า. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=8kyS6hkZ46U&t=11099s>
- อาทิตย์ สุวรรณสุข. (2562). วิเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษาในกลอนลำของหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. Master of Arts Silpakorn University. <http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/handle/123456789/2591>
- Hall, S. (Ed.). (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices* (Vol. 2). Sage.

